

A'râf Sûresi 189 ve 190. Ayetlerin Meâlini Yeniden Düşünme

Rethinking the Meaning of Verses 189th and 190th of Surah al-A'râf

Şemsettin IŞIK

Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı
Assistant Professor, Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Islamic Sciences,
Department of Tafsir
Ankara, Turkey
semsettinisik@gmail.com
orcid.org/0000-0001-8872-801X

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received : 23 Mart / March 2020
Kabul Tarihi / Accepted : 14 Nisan / April 2020
Yayın Tarihi / Published : 15 Haziran / June 2020
Yayın Sezonu / Pub Date Season : Haziran / June
Cilt / Volume: 7 • Sayı / Issue: 1 • Sayfa / Pages: 151-166

Atıf / Cite as

Işık, Şemsettin. "A'râf Sûresi 189 ve 190. Ayetlerin Meâlini Yeniden Düşünme". *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7/1 (2020), 151-166.

Doi: 10.33460/beuifd.707636

İntihal / Plagiarism

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.
This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Yayın Hakkı / Copyright®

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi tarafından yayınlanmıştır. Tüm hakları saklıdır.
Published by Zonguldak Bulent Ecevit University, Faculty of Theology, Zonguldak, Turkey. All rights reserved.

Öz: Yüce Allah, Kur'ân-ı Kerîm'de muhatabın zihnini meşgul edecek hususlara dair gerekli şekillerde bilgilendirmeler yapmıştır. Bu çerçevede özellikle kâinat ve onun seçkin varlığı olan insanın yaratılışı hakkında da çeşitli ayetlerde gereği veçhile malumat vermiştir. Bu esnada yaratılış gerçeğinin arka planında yer alan varlığına ve âlemlerin yegâne sahibi olduğuna da dikkat çekmiştir. Hatta imanî bir boyut kazanan bu mesele üzerinde, önemle durmuş ve mutlak hâkimiyetini, hiçbir varlıkla paylaşmayacağını beyan etmiştir. Bu bağlamda, ilk insanın yeryüzünde hayata başlayışından ve daha sonra ondan peyderpey türeyen neslinden bahsetmiştir. Akabinde biyolojik yönden çoğalma esnasında yer alan sebep-sonuç ilişkisinden hareketle, şirke bulaşılmaması hususunda da uyarıda bulunmuştur. Ne yazık ki yapılan bu ikazın, boyut ve buutlarını anlamak için yapılan meal ve tefsir çalışmalarına İsrâiliyyata ait verilen katılmayla konu daha da girift hâle getirilmiştir. Böylece ilk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem'in, yeryüzünde Allah'a şirk koşan ilk kişi olup olmadığı bile tartışılabilir bir vaziyet almıştır.

Yapılan bu çalışma, A'râf suresi 189-190. ayetlerde bahsedilen şirk unsurunun Hz. Âdem'in zürriyetine yönelik olduğu ve böyle bir duruma düşülmemesi için gerekli uyarının yapıldığı anlayışı üzerine temellendirilmiştir. Kur'ân-ı Kerim'in bütünlüğü ve söz konusu ayetlerin bağlamı da bunu mümkün kılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hz. Âdem, Hz. Havva, Şirk, İsrâiliyyât, A'râf 189-190. ayet, Meal.

Abstract: Almighty Allah has provided necessary information about the issues that will keep the addressee's mind busy in the Qur'ân. In particular, he gave necessary information in various verses about the creation of the universe and its elite human being, and pointed out the existence of the realms and the sole owner of the realms. He even emphasized this issue by giving him a faithful dimension and insisted that he would not share his absolute domination with any being. In this context, it was mentioned that the first person started to live on earth and then all people derive from it. Subsequently, in order not to infect the company with the cause-effect relationship during the biological reproduction, the necessary warning was given in verses 189 and 190. Unfortunately, it has become more complicated with the participation of Isrâ'iliyyât the meal and interpretation studies to understand the dimensions and dimensions of this warning. Thus, it has been debatable whether Adam, the first prophet, and the first prophet, was the first to run a shirk to Allah on earth.

This study is based on the understanding that the shirk issue mentioned in the mentioned verse is directed towards the freedom of Âdam and that the necessary warning is made to avoid such a situation. The integrity of the Qur'ân and the context of the aforementioned verses made it possible.

Keywords: Âdam, Eve, Shirk, Isrâ'iliyyât, A'râf 189-190, Meaning.

Giriş

Varlıklar âleminin nasıl meydana geldiği ve nasıl son bulacağı konusu ile ilk insanın yeryüzünde serüvenine nasıl başladığı ve ondan çeşitli renk ve ırkların nasıl doğup yayıldığı hususu, merak edilen ve üzerinde bolca fikir beyan edilen konulardan birisi olmuştur. Bundan dolayı bu meseleye bütün din ve düşünce sistemleri kendi müktesebatları çerçevesinde cevap vermeye çalışmıştır. Fakat bütün gayretlere rağmen, ulaşılan netice eksik ve doyurucu olmaktan uzak kalmıştır. Ayrıca ileri sürülen görüşler üzerinde bir ittifak da hâsıl olmamıştır.

Aynı konu, Kur'ân-ı Kerim'de de ele alınmış ve bu hususta gerekli görülen ölçüde bilgilendirme yapılmıştır. Akabinde her türlü yaratmanın Allah'a ait olduğu hususuna vurgu yapılmış¹ ve bunun imanî bir durum olduğu belirtmiştir. Bundan dolayı kâinat ve onda yer alan varlıkların yaratıcısından ve nasıl yaratıldıklarından²

1 "Ey insanlar! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Allah'tan başka size gökten ve yerden rızık verecek bir yaratıcı var mı? O'ndan başka tanrı yoktur. Nasıl oluyor da (tevhitten küfre) çevriliyorsunuz." Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, çev. Hayrettin Karaman vd. (Ankara: TDV Yayınları, 2017), el-Fâtır 35/3.

2 bk. el-Enbiyâ 21/22; er-Rahmân 55/7; ez-Zâriyât 51/47; el-Mülk 67/3-4.

yeri geldikçe söz edilmiştir. Yine aynı şekilde özel bir konum³ ve değere sahip olan insanın⁴ ilk yaratılışı⁵ ve daha sonra ondan teşekkül eden türeyişin⁶ biyolojik merhaleleriyle⁷ milletler hâline ulaşınca kadar olan seyir çizgisinden⁸ özet bir şekilde bahsedilmiştir. Böylece insanın ibda (ilk defa) ve inşa (vardan var olma) biçimindeki yaratılışı, ayetlerde çeşitli şekillerde yer almış ve her birisi, birbirini tamamlayan parçalar olmuştur.

İşte biz de burada, bunlardan birisi olan A'râf suresi 189 ve 190. ayetleri kendi bağlamı ve Kur'ân-ı Kerim'in bütünlüğü anlayışı içinde ele almak istedik. Zira bu ayetlerde, benzerlerinde olduğu gibi insanın yaratılışıyla ilgili muhtasar bir şekilde bilgilendirme yapılmış ve bir çocuğun meydana gelmesi için biyolojik merhalelerdeki sebep-sonuç ilişkisinin yeterli olmayacağı hususunda uyarıda bulunulmuştur. Bunun hilafına olarak yapılan değerlendirmelerin de Allah'ın varlıklar âlemindeki hâkimiyetini görmezlikten gelme anlamı taşıyacağı için bir nevi şirk olduğu ikazı yapılmıştır.

1. A'râf Sûresi 189 ve 190. Ayetlere Dair Yapılan Çalışmalar

Sahabenin ayetleri doğru anlamak için gösterdiği gayret, daha sonraki nesillerde de karşılık bulmuş ve bu çabalar yeryüzüne dalga dalga yayılmıştır. Ana dili Arapça olmayanların müslüman olması ve İslam coğrafyasının genişlemesi ile gelişen ve değişen şartlar, bu duruma daha da hız vermiştir. Bu da Kur'ân-ı Kerim'in doğru bir şekilde anlaşılması ve yaşanması için çeşitli yerlerde ve dillerde çalışmalara dönüşmüştür. Hatta buralardaki ilim ve irfan ehlinin ders görmek için doğduğu toprakları terk edip yollara düşenler bile olmuştur. Bütün bu gayretler, sonunda meyveye dönüşerek devasa eserlerin vücut bulmasına imkân hazırlamıştır. Nitekim farklı coğrafya ve dillerde yazılan eserler, ciddi bir emek mahsulü olmanın yanında, farklı renkleri ve yorumları da beraberinde taşıdığı için büyük bir öneme sahip olmuştur. Netice itibarıyla bugün yapılan çalışmalar da onların başlattığı anlama ve yorumlama duvarına konulan birer taş mesabesinde olmuştur.

Burada hemen şunu da belirtmek gerekir ki ayetleri anlamak için kullanılan malzemenin hepsi de aynı kalitede ve aynı safiyette bir vasfa sahip olmamıştır. Özellikle İsrâilîyyât ağırlıklı veriler, naslar tarafından belirlenen genel çerçeveye

3 bk. et-Tin 95/4.

4 "Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan üflediğim zaman, hemen onun için secdeye kapanın." el-Hicr 15/29; Sâd 38/72.

5 "Rabb'in, meleklere çamurdan bir insan yaratacağım demişti." Sâd 38/71.

6 bk. en-Nisâ 4/1; el-En'âm 6/98; er-Rûm 30/21; ez-Zümer: 39/6.

7 "Andolsun biz, (ilk) insanı süzme çamurdan yarattık. Sonra onu (nesiller hâlinde biyolojik bir ortamda gelişip çoğalması için) nutfe olarak sağlam bir yere yerleştirdik. Sonra nutfeyi alaka (aşılanmış yumurta) yaptık. Akabinde alakayı, mudga (bir parçacık et) haline getirdik. Onu da kemiklere (iskelete) çevirip, (üzzerini) et ile kapladık. Sonra onu başka bir aşamadan geçirecek insan haline getirdik. En mükemmel bir şekilde yaratan Allah'ın şanı ne kadar yücedir." el-Mü'minûn 23/12-14; el-Hâc 22/5.

8 "Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Birbiriniz ile tanışsınız diye sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Şüphesiz Allah katında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır." el-Hucurât 49/13.

uymadığı gibi şekil ve muhtevayı bozmaktan da geri kalmamıştır. Bu husus, ele aldığımız A'râf suresinin 189 ve 190. ayetlerinin tefsir ve meallerinde de kendisini net bir şekilde göstermiş bulunmaktadır. Hatta yaratılışa bile halel düşürecek bir durum almıştır.

Söz konusu ayetlere dair yapılan bazı tefsir ve meal çalışmalarının yanında, 'Âdem ile Havva'nın yeryüzünde işledikleri iddia edilen ilk günah⁹ 'A'râf suresi 189-190. ayetlerini anlamak bağlamında yaratılışı yeniden düşünmek¹⁰ ve 'Âdem'i şirke bulaştırmak ya da ayetleri metnin bütünlüğü içinde anlamak¹¹ gibi başlıklar altında makaleler kaleme alınmış ve ele alınan ayetler arasındaki müşkülün çözülmesine çalışılmıştır. Fakat yapılan yorumlardan sonra, herhangi bir meal önerisinde de bulunulmamıştır. Aynı şekilde iki yüzü aşkın Kur'ân-ı Kerîm mealinin büyük bir kısmında da bu hususta tam bir netlik ortaya konulamamıştır.

Biz de buradan hareketle A'râf suresi 189-190. ayetlere dair yapılan bazı tefsir ve meal çalışmalarından kesitler alıp, Kur'ân-ı Kerîm'in bütünlüğünü dikkate alan bir anlayış içinde yaptığımız tahliller üzerinden bir meal önerisinde bulunmak istedik.

1.1. Yorumlama (Tefsir) Çalışmaları

A'râf suresi 189 ve 190. ayetlerin anlaşılması ve yorumlanması için birbirinden oldukça farklı tefsirler yapılmıştır. Yapılan bu çalışmaları, daha rahat ifade etmek için bir tasnife tabi tutmak gerekirse, ana hatları itibarıyla onları iki grupta toplamak mümkündür:

Bunlardan birincisi, birbirinde huzur ve sükûn bulsun diye nefsi vâhide'den yaratılan Hz. Âdem ve eşinin,¹² hamileliğin sonlarına doğru sağlıklı ve kusursuz bir çocuklarının doğması için Allah'a dua etmeleri ve daha sonra dünyaya gelen çocukları üzerinden şirk koşmalarıdır.

9 bk. Muhammet Yılmaz, "Âdem ile Havva'nın Yeryüzünde İşledikleri İddia Edilen İlk Günah: Şirk (A'râf Süresi, 189-190. Ayetler Bağlamında)", *Recep Tayyip Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 (2015), 65-101.

10 bk. Abdulkadir Karakuş, "A'râf Süresi, 189-190. Ayetlerini Anlamak Bağlamında Yaratılışı Yeniden Düşünmek", *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 48 (Aralık 2019), 280-302.

11 bk. Osman Kara, "Âdem'i Şirke Bulaştırmak Ya da Ayetleri Metnin Bütünlüğü İçinde Anlamak (A'râf, 7/189-190 Örneği)", *Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2015), 7-29.

12 İbn Abbas'tan yapılan bir rivayete göre, ayette yer alan 'nefs-i vahide'den Hz. Âdem, onun kaburga kemiğinden de eş Hz. Havva yaratılmıştır. bk. Muhammed b. Cerir b. Yezid et-Taberi, *Câmiu'l-beyân fi te'vîli'l-Kur'ân*, thk. A. Muhammed Şâkir (Mısır: Müessesetü'r-Risâle, 1420/2000), 13/304; Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed es-Semerkandî, *Bahrü'l-ulûm* (b.y.: ts.), 1/574; Nâsiruddîn Ebu Saïd Abdullah el-Beydâvî, *Envâru't-tenzil ve esraru't-te'vil*, thk. M. Abdurrahman el-Mer'âşî (Beirut: Dâru l-hyâi't-Turâsi'l-Arabî, H. 1418), 3/45; Şihâbuddîn Mahmûd b. Abdillâh el-Âlûsî, *Rûhu'l-meânî fi tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm ve's-seb'îl-mesânî*, thk. A. Abdülbarî Âtiyye (Beirut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Hicrî 1415), 5/128. Bunun benzeri bir ifade de Tevrat'ta yer almaktadır. *Kitâb-ı Mukaddes*, (İstanbul: Birleşmiş Kitap-ı Mukaddes Cemiyetleri, ts), Tekvin 2/21-22. Fahrüddîn er-Râzî de bu görüşe karşı çıkıp şöyle demiştir: Şüphesiz Allah, Hz. Âdem'i bağımsız olarak yarattığı gibi Hz. Havva'yı da bağımsız olarak yaratma kudretine sahiptir. Niçin Hz. Havva'yı, Hz. Âdem'den alınan bir parçadan yaratsın? Onu, Hz. Âdem cinsinden insan olarak yaratmıştır. bk. Fahrüddîn er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb - et-Tefsîru'l-kebir* (Beirut: Dâru l-hyâi't-Turâsi'l-Arabî, 3. Basım, H. 1420), 15/428-429.

Burada söz konusu olan şirk koşma hadisesi, bazı müfessirler tarafından şöyle izah edilmiştir: Hz. Âdem ile Hz. Havva, cennetten yeryüzüne indirildikten sonra birbiriyle buluşmuş ve daha sonra da cinsel birliktelik yaşamışlardır. Akabinde Hz. Havva hamile kalmış ve ilerleyen günlerde hamileliği ağırlaşınca, İblis ona gelip karnındaki ne olduğunu sormuştur. O da bilmediğini söylemiştir. Bunun üzerine İblis, korkarım ki karnındaki bir deve, bir sığır, bir koyun, bir keçi veya başka bir hayvandır; gördüğün gibi yeryüzünde bunlardan başka bir şey yoktur demiştir. Hz. Havva da ben bundan korktum demiştir. Bunun üzerine İblis, onun nasıl dünyaya geleceğini biliyor musun; belki de ölümüne sebep olacak şekilde karnın deşilecek deyince, Hz. Havva, bu sözlerden daha da korkup, söylenenleri Hz. Âdem'e anlatmıştır. O da bundan dolayı endişelenmeye başlamıştır. Akabinde İblis tekrar gelip, Hz. Havva'ya şöyle demiştir: Ben, Allah tarafından görevlendirildim. Bu doğacak olanın derecesi büyük olacaktır. Ben dua ettikten sonra, sen de kendin gibi yaşayan birisi olmasını istersen, o zaman ona benim melekler arasında bilinen adım olan Abdulhâris ismini koyacaksın. Hz. Havva, bu durumu Hz. Âdem'e anlatmıştır. O da 'belki sana gelip bunları söyleyen, cennetten kovulmamıza sebep olan varlıktır' demiştir. Bu arada İblis'in, Hz. Havva'yı ikna edinceye kadar gidip gelmesi devam etmiş ve sonunda ikna olup çocukları doğunca, adını Abdulhâris koymuşlardır.¹³

Günümüz müfessirlerinden Bayraktar Bayraklı da ilgili ayetlere dair şöyle bir yorum yapmıştır: "Bu ayetin tefsirini yapan âlimler, hep Hz. Âdem ve eşinin şirk koşma ihtimalinden kaçınan açıklamalar yapmışlardır. Burada şirk koşan çiftin Hz. Âdem ve eşi değil de onların neslinden gelen çiftler olduğunu söylemek için ellerinden gelen gayreti sarf etmişlerdir. O zaman A'râf 189. ayette anlatılan Hz. Âdem ve eşi ise, hamile kaldığında Allah'a dua edip hayırlı evlât isteyen de onlardır. Yüce Allah da onların duasını kabul edip, kusursuz çocuk vermiştir. Bunun üzerine onlar da kendilerine verilen çocuk konusunda Allah'a şirk koşmuşlardır. Müfessirlerin bir türlü Hz. Âdem ve eşine yakıştıramadıkları bu şirkin mahiyeti, Bakara sûresi 165. ayette "*insanlardan bazıları, Allah'tan başkasını O'na denk tanrılar edinirler de onları, Allah'ı sever gibi severler*" diye tanımlanmıştır. Demek ki Hz. Âdem ve eşi, çocuklarını sevme konusunda aşırı giderek şirke düşmüşlerdir. Bundan dolayı Tevbe sûresinin 24. ayetinde hangi varlığın ve hangi şeyin ne kadar seviceği, Casiye sûresinin 23. ayetinde de hevâ ve hevesin tanrı edinilmemesi konusunda uyarılarda bulunulmuştur. Hatta aşırı derecede şahsını seven kişi de bir bakıma kendisine tapıyor demektir."¹⁴

13 bk. Taberî, *Câmiu'l-beyân fi te'vîli'l-Kur'ân*, 13/307-308; Beydâvi, *Envaru't-tenzil ve esraru't-te'vil*, 3/45; Razi, *Me'âtilhu'l-gayb - et-Tefsîru'l-kebir*, 15/427; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmiu li ahkâmî'l-Kur'ân*, thk. Ahmed el-Berdevi vd (Kahire: Dâru'l-Kütübî'l-Mısriyyeh, 2. Basım, 1384/1964), 7/338; Vehbe b. Mustafa ez-Zühayli, *et-Tefsîru'l-münir fi'l-akideti ve'ş-şeriatî ve'l-menheci* (Dimeşk: Dâru'l-Fikri'l-Muâsir, H. 1418), 9/202; Semerkandî, *Bahru'l-ulûm*, 1/574; Derveze Muhammed İzzet, *et-Tefsîru'l-hadis* (Kahire: Dâru lhyai Kütübî'l-Arabiyyeh, H. 1388), 2/550; Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer b. Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, thk. Sâmî b. Muhammed Selâmeş (ys: Dâru't-Tayyibeh li'n-Neşri ve't-Tevzî), 2. Basım, ts), 3/525-526; Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Mâtürîdî, *Te'vilâtü ehli's-sünneh - Tefsîru'l-Mâtürîdî*, thk. Mecdi Bâsilûm (Beirut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyyeh, 1426/2005), 5/111-112.

14 bk. Bayraktar Bayraklı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, (İstanbul: Bayraklı Yayınları, 2001), 7/429-730.

Bu bağlamda İbn Abbas, burada bahsedilen şirkin, itaat boyutunda olduğunu ve ibadete dönüşmediğini söylemiştir. Katâde de aynı şekilde ibadet etme şeklinde olmadığını ve doğan çocuklarına isim verme konusunda olduğunu ifade etmiştir. İkrime ise, Hz. Âdem ve eşinin şirk koşmadığını; çocuklarının yaşaması için şeytanın tavsiye ettiği 'Abdulhâris' ismini verme gafletine düşmelerinin şirk sayıldığını beyan etmiştir.¹⁵

Yapılan bu yorumların daha da ötesinde, Hz. Âdem ve eşinin yeryüzünde ilk defa şirke bulaşan kişiler olduğu söylenmiş ve bu da "İblis, onları bir defasında cennette, bir defasında da yeryüzünde olmak üzere iki defa kandırmıştır"¹⁶ şeklinde Peygamber (s.a.v)'den sadır olduğu söylenen bir rivayete dayandırılmıştır.

Bahsi geçen yorumlardan ikincisi de Hz. Âdem ve eşinin şirke bulaşmadıklarının beyan edilmesi ve neslinin de böyle bir duruma düşmemesi veya düşmeleri hâlinde hatalarından dönmeleri için uyarılmalarıdır.

Bu hususta ileri sürülen görüşler, netice itibariyle birbirini desteklemekle birlikte farklı açılardan bakılmış olması münasebetiyle kayda değer bulunmuştur. Söz gelişi Seyyid Kutub, bu hususu tefsirinde şöyle izah etmiştir: "Hz. Âdem ve eşinin, çocuklarına Abdulhâris adını koymalarıyla ilgili yapılan rivayetlerin tamamı İsrâiliyyât kaynaklıdır. Bu ayeti açıklamak için yahudilerin efsanesine de ihtiyaç yoktur. Müşrikler, Peygamber (s.a.v) döneminde ve öncesinde çocuklarından bazılarını ilâhlarına veya tapınakların hizmetine adıyorlardı. Bu sayede Allah'a yakın olmak ve O'nun katında yüksek derece elde etmek istiyorlardı. Başlangıçta Allah'a yönelmelerine rağmen, daha sonraları çocuklarının sağlıklı bir şekilde yaşamaları ve bütün tehlikelerden korunması için onları ilâhlarına adamaya başladılar. Bu durum, aynen günümüzde Allah'a inanan bazı kimselerin, çocuklarının saçlarını ilk defa bir velinin kabri başında kestirmeleri veya onları bir türbenin başında sünet ettirmeleri gibi şirke dayalı bir yönelişe sevk etmiştir."¹⁷ Böylece, şükür için atılan adımlar, zamanla şirke dönüşmüştür.

Bu durum son derece açık olmasına rağmen, zayıf rivayetlerin desteklediği bazı yanlış anlayışların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Nitekim ayetin başlangıç kısmında bahsedilen kişinin Hz. Âdem ve eşinin olması ve hemen arkasından başka bir erkek ve kadından söz edilmesi, her iki çiftin de aynı kişiler olduğu yanlışlığına götürmüştür. Bundan dolayı bazı müfessirler, bahsi geçen erkeğin Hz. Âdem, hamile kalanın da Hz. Havva olduğunu zannetmiş ve buradan hareketle çocukları dünyaya gelince de bu lütuf ve ihsan hususunda, Allah'a başkalarını

15 bk. Ali Arslan, *Büyük Kur'an Tefsiri* (İstanbul: Arslan Yayınları, 1995), 6/327-328.

16 Kurtubi, *el-Câmiu li ahkâmî'l-Kur'ân*, 7/338; Taberî, *Câmiu'l-beyân fi te'vili'l-Kur'ân*, 13/313-314.

17 bk. Seyyid Kutub, *Fi zilâlî'l-Kur'ân* (Beirut: Dâruş-Şurûk, 17. Basım, H. 1412), 3/1412; İzzet, *et-Tefsiru'l-hadis*, 2/550.

ortak koşullar demişlerdir.¹⁸ Sonra da nakledilen zayıf rivayetler ile bu konuda bir hikâye icat etmişlerdir.¹⁹

Kaffâl bunun bir darb-ı mesel olduğunu ve burada müşriklerin cahillikleri sebebiyle Allah'a ortak koştuklarının anlatıldığını söylemiştir.²⁰

Fahredden Razi de 'müşrikûn' (şirk koşanlar) lafzının çoğul olup, iki kişiden fazlasına delalet ettiğini, bunun putları Allah'a ortak koşanlara bir reddiye olduğunu, "hiçbir şeyi yaratamayanı mı ortak koşuyorlar" ayeti ile İblis'in kastedilmediğini; eğer öyle olsaydı, 'mâ' yerine 'men' edatının kullanılması gerektiğini ve bütün esmayı bilen bir kişinin İblis'i iyi tanıyıp tuzağına bir daha düşmeyeceğini söylemiştir.²¹

Âlûsî de bu meyanda, Hasan-ı Basri ve Katâde'den gelen bir rivayete dayanarak 'cealâ' ve 'âtâhuma' fiillerinde yer alan tesniye zamirlerinin, nefis ve nefsin eşine döndüğünü ve bununla Hz. Âdem'in çocuklarından gelen nefis ve onun eşinin kastedildiğini söylemiştir.²² Böylece kendilerini şirke bulaştıranların, daha sonra gelen nesillerden olacağı ifade edilmiştir.

1.2. Anlamlandırma (Meal) Çalışmaları

A'râf sûresi 189 ve 190. ayetlere dair yapılan meal çalışmaları, orijinal metin ve ona dair yapılan yorumlar çerçevesinde şekillenmiştir. Hemen hemen Türkçe meallerin hepsinde, 189. ayet üzerinde bir ittifak hâsıl olurken, 190. ayette kısmi ihtilaflar baş göstermiştir. Bunları da şöyle tasnif etmek mümkündür:

a. A'râf sûresi 189. ayete dair yapılan mealler

Bu ayete dair yapılan meallerin bazılarında, söz konusu kişilerin, parantez arasında Hz. Âdem ve eşi Hz. Havva olduğu kaydı düşülmüştür. Şöyle ki:

"Sizi bir nefisten (Âdem'den) yaratan ve bu nefisten de gönlü kendisine meyledip rahat etsin diye zevcesini (Havva'yı) yaratan O'dur. Âdem, eşiyile münasebette bulununca, zevcesi hafif bir yük yüklendi (hâmile oldu). Bir müddet bu hafiflikle geçti. Nihayet gebeliği ağırlaşınca, her ikisi Rableri Allah'a şöyle dua ettiler: "Eğer bize salih bir çocuk (teşekkülü tam olarak) verirsen yemin ederiz ki şükreden kimselerden olacağız."²³

18 bk. Ebu'l-Alâ Mevdûdî, *Tefhimü'l-Kur'an*, çev. Ahmet Asrar (İstanbul: Bengisu Yayınları, 1997), 2/119; İbn Kesir, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, 3/528.

19 bk. Zühaylî, *et-Tefsîrû'l-münîr*, 9/202.

20 bk. Zühaylî, *et-Tefsîrû'l-münîr*, 9/203.

21 bk. Razi, *Mefâtihu'l-gayb - et-Tefsîru'l-kebir*, 15/427.

22 bk. Âlûsî, *Rûhu'l-meânî*, 5/131.

23 *Kur'an-ı Kerim ve İzahlı Meâl-i Âlîsî*, çev. A. Fikri Yavuz (İstanbul: Sönmez Neşriyat Yayınları, 3. Basım, 1977), 176; *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâlî*, çev. Hayrettin Karaman vd (Ankara: TDV Yayınları, 2017), 174; *Feyzu'l-Furkan Kur'an Meâlî*, çev. Hasan Tahsin Feyzli (İstanbul: Akit Yayınları, 2001), 174; *Kur'an-ı Kerim ve İzahlı Meâlî (Türkçe Anlamı)*, çev. Ahmed Davudoğlu (İstanbul: Çile Yayınları, 1988), 176.

Bazı meallerde de Hz. Âdem ve eşinin adı zikredilmeden şöyle denilmiştir:

“Allah, sizi bir tek nefisten yaratan ve kendisi ile huzur bulsun diye eşini de ondan var edendir. (İnsan) eşiyle birleşince eşi, hafif bir yük yüklenir (gebe kalır) ve (bir müddet) onu taşır. Gebeliği ağırlaşınca her ikisi de Rableri Allah’a, eğer bize iyi ve sağlıklı bir çocuk verirken, elbette şükredenlerden olacağız diye dua ederler.”²⁴

b. A'râf sûresi 190. ayete dair yapılan mealler

Bu ayet ile ilgili olarak, çocukları üzerinden Allah'a şirk koşan kişinin Hz. Âdem ya da zürriyetinden gelenler olduğu parantez arasında ifade edilerek şöyle bir meal yapılmıştır:

“Fakat (Allah) onlara, her şeyi tam bir çocuk verince, tuttular çocuğun ismi üzerinde sonradan insanlar Allah'a bir takım ortaklar koşmağa başladılar. (Abdullah ismini verecek yerde, şeytanın kandırmasıyla Abdülhâris ismini verdiler yahud Âdem (a.s.)'in soyundan gelen çiftler, evlâdlarına Abdüluzza, Abdülmenat ve Abdüşşems isimlerini vererek onları taptıkları putlara nispet etmekle şirke vardılar.) Allah, onların koştukları şirkten münezzehdir.”²⁵

Bazı meallerde de şöyle ifade edilmiştir:

“Allah onlara sağlıklı bir evlat lütfedince, O'nun kendilerine lütfettiği çocuğun dünyaya gelişinde, başka varlıkları ve unsurları da pay sahibi yapmaya kalkıştılar. Oysa Allah onların ortak koştukları şeylerden münezzehdir.”²⁶

Bazı meallerde de parantez arasında veya dipnotlarda ya da tefsiri tarzda yapılan açıklamalarda çocukları hakkında Allah'a ortak koşmaktan maksadın ne olduğu üzerinde durulmuş ve şöyle bir açıklama yapılmıştır: Şirk koşma hadisesi ya çocuklara Abdüluzza, Abdüşşems gibi isim verme yoluyla ya da çocuğun doğmasında Allah'ın lütfunun, güç ve hikmetinin göz ardı edilip; mevcut durumun sıradan bir tabiat olayı gibi değerlendirilmesi sonucunda ya da şunu yapmasaydık çocuk olmazdı veya sağlıklı doğmazdı gibi anlayışın bir neticesi olarak meydana gelmiştir. Bu durumda anne-baba, sağlıklı bir şekilde çocuğun dünyaya gelmesi hususundaki ilahî kanunun işleyiş biçimini unutmakta ve bunu, sadece kendilerinin cinsel birlikteliklerinin eseri olarak görmektedir. Bu da Allah'ı

24 Kur'an-ı Kerim Meâli, çev. Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin (İstanbul: DİB Yayınları, 2. Basım, 2010), 174; Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meâli, çev. Süleyman Ateş (Ankara: Kılıç Kitabevi Yayın ve Dağıtım, 1977), 174; Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meâli, çev. Talat Koçyiğit (Ankara: Kılıç Kitabevi Yayın ve Dağıtım, 1990), 174; Yüce Kur'an ve Açıklamalı-Yorumlu Meâli, çev. Abdulkadir Şener vd (İzmir: TDV Yayınları, 2009), 174; Kur'an-ı Kerim Meali Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri, çev. Mustafa Öztürk (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2. Basım, 2014), s. 209; Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Meâli, çev. Bayraktar Bayraklı (İstanbul: Bayraklı Yayınları, 2007), s. 103.

25 Kur'an-ı Kerim ve İlahî Meâl-i Âlisi, çev. A. F. Yavuz, 176; Kur'an-ı Kerim ve İlahî Meâlî (Türkçe Anlamı), çev. A. Davudoğlu, 176.

26 Kur'an-ı Kerim Meali Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri, çev. M. Öztürk, 209; Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Meâli, çev. B. Bayraklı, 103; Kur'an-ı Kerim Meâli, çev. H. Altuntaş ve M. Şahin, 174; Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meâli, çev. S. Ateş, 174; Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meâli, çev. T. Koçyiğit, 174; Yüce Kur'an ve Açıklamalı-Yorumlu Meâli, çev. A. Şener vd, 174; Feyzul-Furkan Kur'an Meâli, çev. H. T. Feyizli, 174.

yaratma hadisesinin dışında tuttuğu için kişiyi gizli şirke götürmektedir²⁷ diye yorumlanmıştır.

2. A'râf Sûresi 189 ve 190. Ayetlere Dair Yapılan Çalışmaların Tahlili

A'râf sûresi 189 ve 190. ayetlere dair yapılan yorum ve mealler, Kur'ân-ı Kerim'in bütünlüğünü esas alan bir anlayış eşliğinde tahlile tabi tutulduğunda şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

a. A'râf sûresi 189 ve 190. ayet ile ilgili yapılan tefsir çalışmalarının tahlili

Müfessirler, *"sizi nefs-i vahideden (bir tek nefisten) yaratan ve ondan da (yanında) sükûn bulsun diye eşini yaratan Allah'tır"* ayetinde yer alan 'nefs-i vahide' lafzından, anlaşılması gerekenin ne olduğunu tespit etmekle yoruma başlamışlardır. Bir kısmı, bu ve benzeri ayetlerde²⁸ Hz. Âdem ve eşinin yaratılışı hakkında bilgi verildiğini; bir kısmı da ayette yer alan 'nefs-i vâhide' lafzının nekre olması sebebiyle Hz. Âdem ve nesline şamil olduğunu dile getirmiştir. Dolayısıyla Nisâ sûresi birinci ayette olduğu gibi ilk yaratılışın akabinden gelen neslin şirke karşı uyarıldıklarını düşünmüşlerdir.²⁹

İlk bakışta ileri sürülen bu iki görüş, birbirine yakın gibi görünse de ayetin devamında gelen şirk koşma hadisesinde ciddi derecede bir yorum farklılığına yol açmaktadır. Zira yapılan bazı yorumlarda, İblis'in telkinleri neticesinde yeryüzünde ilk şirk günahının Hz. Âdem ve eşi tarafından işlendiği,³⁰ bunu da çocuklarına Allah'tan başkasının kulu olduğu anlamına gelen isimler koyma suretiyle yaptıkları ve daha sonra bundan pişman olup, tevbe ettikleri ile ilgili bilgiler yer almıştır.³¹ Bazılarında da A'râf 189. ayetteki "nefs-i vâhide" ve "zevc" ibarelerinden Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın yaratılışından bahsedildiği, 190. ayette de daha sonra gelen nesil tarafından şirk günahının işlendiği söylemiştir. Bunun izahı da şöyle yapılmıştır:

Mekke müşriklerinin Hz. Âdem ve eşi putlara tapıyordu şeklindeki sözlerini boşa çıkarmak için Allah'a *"bize kusursuz ve yaratılışı düzgün bir çocuk verirsen, mutlaka sana şükredenlerden olacağız"* şeklinde niyazda buldukları haber

27 bk. *Yüce Kur'an ve Açıklamalı-Yorumlu Meâli*, çev. A. Şener vd, 174; *Tevhit Mesajı Özlü Kur'an Tefsiri*, çev. Hasan Elik ve Muhammed Coşkun (İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 9. Basım, 2015), 445-446; *Feyzu'l-Furkan Kur'an Meâli*, çev. H. T. Feyizli, 174.

28 bk. en-Nisâ 4/1; er-Rûm 30/21; ez-Zümer 39/6; el-Hucurât 49/13.

29 bk. M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili* (İstanbul: Azim Yayınları, 1992), 4/189; Ali Soylu, "Memlük Müfessiri Kurtubî'nin Yaratılış ve ırk Kavramına Yaklaşımı (Nisa Sûresi 1. ve Rûm Sûresi 22. Ayet Bağlamında)", *Academic Platform Journal of Islamic Researches* 3/3, (2019), 338.

30 bk. Abdullah b. Abbas, *Tenvirü'l-mikbâs min tefsiri ibn Abbas* (Lübnan: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyyeh, (ts), 1/143; Mücâhid b. Cebr Ebu'l-Haccâc, *Tefsiru Mücâhid*, thk. Abdüsselâm Ebu'n-Neyl (Mısır: Dârü'l-Fikri'l-İslâmî'l-Hadise, 1410/1989), 348; Taberî, *Câmiu'l-beyân fi te'vili'l-Kur'an*, 13/308.

31 bk. Mâtürîdî, *Te'vilâtü ehli's-sünneh - Tefsiru'l-Mâtürîdî*, 5/112; Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Amr b. Ahmed ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf an hakâiki gavâmidü't-tenzil* (Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 3. Basım, H. 1407), 2/187; Kurtubî, *el-Câmiu li ahkâmî'l-Kur'an*, 7/338-339; Beydâvî, *Envârü't-tenzil ve esrarü't-te'vil*, 3/45; Âlûsî, *Rûhu'l-Meânî*, 5/133.

verilmiştir.³² Söz konusu ayetin siyak ve sibakından da anlaşılacağı üzere, şirke düşen kişilerin daha sonraki nesiller olduğu anlaşılmaktadır. Burada Hz. Âdem ve eşinin yaratılışından bahsedilmesinin sebebi ise, yeryüzünde insanın serüveninin nasıl başladığı ve daha sonra nasıl geliştiği hakkında mücmel bilgi vermek ve onları şirke karşı uyarmaktır.³³ Dolayısıyla çocuklarını yaratanın Allah olduğu ve Abdüluzzâ, Abdüllât ve Abdüşşems gibi isimler vererek putlara kurban kesip, dua etmelerinin gerekmediği uyarısı yapılmıştır.³⁴

İbn Haldun, bu ve benzeri konularda İsrâiliyyât'a yer verilme nedenini şöyle açıklamıştır: Araplar, Kur'ân-ı Kerîm'den önce semavî bir kitaba muhatap olmayan ve göçebe olarak yaşayan bir kavim olduğu için okuma ve yazma öğrenmeye fazla imkânları olmamıştır. Bu yüzden yaratılışın başlangıcı, biçimi, sebepleri ve sırları gibi hususlarda merak edip öğrenmek istedikleri şeyleri ehl-i kitaba sormuşlardır.³⁵ Sonra da onlardan öğrendiklerini, benzer konular geldikçe kullanmaktan geri kalmamışlardır.³⁶

Fahreddin Razî de söz konusu ayetlere dair yaptığı yorumlarda, Hz. Âdem'in şirke düştüğünü ifade eden rivayetlerin İsrâiliyyât kaynaklı olduğunu; bütün isimleri öğrenmiş olarak yeryüzüne gelen ve ilahî talimatlar doğrultusunda hayatını sürdüren bir peygamberin, ikinci kez şeytanın tuzağına düşmeyeceğini söylemiştir.³⁷

b. A'râf sûresi 189 ve 190. ayet ile ilgili yapılan meal çalışmalarının tahlili

A'râf sûresi 189 ve 190. ayet ile ilgili yapılan meal çalışmaları, daha ziyade İsrâiliyyât ağırlıklı yorumların etkisinde kalınarak yapılmıştır. Bundan dolayı bazılarında, 189. ayette bahsedilen kişilerin Hz. Âdem ve eşi olduğu parantez arası ifadeler yoluyla belirtilirken; bazılarında da anlam verme işi, mercileri belli olmayan zamirler kullanılmak suretiyle üstü kapalı bir şekilde geçirilmiştir. Böylece akabinde gelen ayet ile ilgili çelişkili bir durum oluşturulmamasına itina gösterilmiştir.

Yapılan her iki tür mealde de okuyucunun zihninde şirke bulaşan kişinin kim olduğu hususu tam olarak bir netlik kazanmamıştır. Belki de bunda, orijinal metne sadık kalma anlayışı etkin olmuştur. Fakat yine de tesniye (ikil) kalıbıyla kullanılan zamirlerin, Kur'ân-ı Kerîm'in tamamını dikkate alan bir anlayış çerçevesinde, kim ya da kimlere ait olduğu belirtilmek suretiyle ilk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem ve eşinin zihinlerde oluşan zandan kurtarılması gerekirdi.

32 bk. Razî, *Mefâtihu'l-gayb - et-Tefsiru'l-kebir*, 15/428.

33 bk. İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azîm*, 3/528; Yıldırım, Celal, *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri* (İzmir: Anadolu Yayınları, ts), 5/2301-2302.

34 bk. Âlûsî, *Rûhu'l-Meâni*, 5/132; Mâtürîdî, *Te'vilâtü ehli's-sünneh - Tefsiru'l-Mâtürîdî*, 5/113.

35 Ebu Zeyd Velîyyüddin b. Haldûn, *Mukaddime*, çev. Zakir Kadiri Ugan (İstanbul: MEB Yayınları, 1996), 2/466.

36 bk. Harun Savut, *Rivayet Sorunlarına Çözüm Arayışı İbn Kesir Tefsiri Bağlamında* (Ankara: Otto Yayınları, 2016), 84-85.

37 bk. Razî, *Mefâtihu'l-gayb - et-Tefsiru'l-kebir*, 15/427.

Bu bağlamda şunu itiraf edelim ki bu iki ayet, 'Müşkilü'l-Kur'ân' ilmine konu teşkil edecek bir konumda bulunmaktadır. Bundan dolayı bunların doğru anlaşılması ve zihinlerde şüpheyi mahal bırakmayacak bir şekilde meallerinin yapılması için azami derecede gayret sarf edilmesi gerekmektedir.

3. A'râf Sûresi 189 ve 190. Ayetlere Dair Yapılan Meal Önerisi

A'râf sûresi 189. ve 190. ayetlere orijinal metin çerçevesinde bakılacak olursa, Allah'a şirk koşan kişinin Hz. Âdem ve eşi olması kadar, 'nefs-i vahide' ibaresine yüklenen anlam itibariyle onların neslinden gelen her hangi birisinin de olması mümkün görünmektedir. Bunun için yapılan yorumlar ve meal çalışmaları birbirinden oldukça farklı olmuştur. Şimdi burada sözü edilen durumları göz önünde tutarak, iki şekilde meal önerisinde bulunma mümkün görünmektedir:

a. A'râf sûresi 189. ayette yer alan '*sizi bir nefis-i vahiden yaratan O'dur*' ibaresinden, kadın ve erkeğin aynı unsurdan yaratıldığı konu ediliyor denilirse, o zaman burada ilk insan ve eşinin yaratılışından söz edilmediği anlaşılabilir olmaktadır.³⁸ Bu durumda, bütün insanların aynı ana maddeden yaratıldığından ve mücmel olarak da bir çocuğun biyolojik merhalelerden geçerek nasıl meydana geldiğinden bahsedilmektedir. Akabindeki ayette de onun meydana gelmesine sebep olan herhangi bir şeye yaratıcı payesi verilmemesi ve yaratıcı gibi sevilmemesi uyarısı yer almaktadır. O zaman bu ayetlere şöyle bir anlam vermek mümkün olmaktadır:

"Sizi bir nefisten yaratan ve huzur bulsun diye eşini de aynı nefisten yaratan Allah'tır. (Bir nefisten türeyen o) kişi, hanımı ile cinsel birliktelik yaşayınca, eşi hamile kaldı. Eşi, bir müddet hamileliği taşıdı ve ağırlaşmaya başlayınca da eğer bize (sağlıklı) kusursuz bir çocuk verirse, şükredenlerden oluruz diye niyazda bulundular.

Allah, (bir nefisten türeyen) o kişilere kusursuz bir çocuk verince de onun kendilerine verilmesi ile ilgili hususları, Allah'a (ait olan dileme, yaratma ve yaşatma gibi konularda) şirk koştular. Allah ise onların ortak koştukları şeylerden uzaktır."

b. A'râf sûresi 189. ayette Hz. Âdem ve eşinin birbirinde huzur bulması için aynı unsurdan meydana geldiklerinin haber verilmesi, yaratılışın ibda; daha sonraki nesillerin biyolojik merhalelerden geçerek meydana gelmesinden bahsedilmesi de inşa yönünü teşkil etmektedir denilirse,³⁹ o zaman burada kullanılan gaip sığasının tesniye formu ile salih çocuk sahibi olmak için duâ eden ve onun

38 bk. *Kur'an-ı Kerim Meali Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, çev. M. Öztürk, 209; *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Meâli*, çev. B. Bayraklı, 103; *Kur'an-ı Kerim Meâli*, çev. H. Altuntaş ve M. Şahin, 174; *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meâli*, çev. S. Ateş, 174; *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meâli*, çev. T. Koçyiğit, 174; *Yüce Kur'an ve Açıklamalı-Yorumlu Meâli*, çev. A. Şener vd, 174; *Feyzu'l-Furkan Kur'an Meâli*, çev. H. T. Feyizli, 174.

39 bk. *Kur'an-ı Kerim ve İzhahlı Meâli-İ Âlisi*, çev. A. F. Yavuz, 176; *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, çev. H. Karaman vd, 174; *Feyzu'l-Furkan Kur'an Meâli*, çev. H. T. Feyizli, 174; *Kur'an-ı Kerim ve İzhahlı Meâli (Türkçe Anlamı)*, çev. A. Davudoğlu, 176.

üzerinden şirk koşan kişi de Hz. Âdem ve eşi olmaktadır.⁴⁰ Bu da bir peygamberin ismet sıfatıyla bağdaşmayan ve yaptığı tevhit çağrısıyla uyuşmayan bir durum ortaya koymaktadır. İşte düşülen bu girdaptan bir çıkış bulabilmek için İsrâiliyyât ağırlıklı yorumlara müracaat edilmiştir. O da işi içinden çıkılmaz hâle getirmekten ve zihin bulandırmaktan başka bir işe yaramamıştır.

O halde düğümü çözmek için bu ayetlerin bağlamına ve yaratılıştan bahseden diğer ayetlerle olan ilişkisine bakmak gerekmektedir. Buna da “*sizi bir nefisten yaratan ve huzur bulsun diye eşini de aynı nefisten yaratan Allah'tır*” beyanından başlamak gerekmektedir. Zira burada muhatap sığası (formu) ile başlanılmakta ve ilk insanın yaratılışıyla ilgili mücmel bir bilgi verilmektedir.

Aynı durum, “*sizi bir tek nefisten yaratan, aynı nefisten eşini de yaratan ve onlardan birçok erkek ve kadın meydana getirip yayan Rabbinizden sakının*”⁴¹ ayetinde ve benzerlerinde⁴² de ‘nefs-i vâhide’ lafzı ile yer almaktadır.

Yine A'râf sûresi 189. ayette mütekellim (konuşan kişi) sığası ile “*elbette şükredenlerden oluruz*” beyanı yer almaktadır. Burada ayetin muhatap sığası ile başlayıp, mütekellim ile bittiği ve ikisi arasında kalan kısmın da gâibin müfret (tekil) ve tesniye (ikil) biçimiyle devam ettiği dikkate alınır, o zaman burada Hz. Âdem'den söz edilmediği ve onun neslinden gelen herhangi bir çiftten bahsedilmiş olduğu anlaşılacaktır.

Akabinde gelen “*Allah onlara düzgün bir çocuk verince de O'na eşler tutmaya başladılar*” şeklindeki kısımda, failden hazfedilen mudâfin “*ceale evlâdühüma lehü şurakâe*” (Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın evladı Allah'a şirk koştu) diye takdir edilmesi, işe yeni bir veçhe kazandırmış bulunmaktadır. Zira burada mudâf (tamlanan) durumunda olan “*evlâd*” (çocuklar) kelimesi hazfedilmiş ve onun mudâfun ileyhi (tamlayanı) olan “*hüma*” şeklindeki tesniye (ikil) zamiri, “*ceale*” (yaptı) fiilinin mef'ûlü bihi (nesnesi) olarak kalmıştır. Aynı şey, “*etâhüma*” (kendilerine verildi) ibaresi için de geçerliliğini korumuş olmaktadır. Bu durumda hazfedilen kelimeler ilave edilince, “*felemmâ etâ evlâdehümâ sâlihan ceale evlâdühümâ lehü şurakâe*” (Allah, Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın çocuklarına salih bir evlat verince, çocuk ile ilgili hususlarda O'na şirk koşmaya başladılar) şeklini

40 bk. Yılmaz, “Âdem ile Havva'nın Yer yüzünde İşledikleri İddia Edilen İlk Günah”, 66-97; Kara, “Adem'i Şirke Bulaştırmak Ya da Ayetleri Metnin Bütünlüğü İçinde Anlamak (A'raf, 7/189-190 Örneği)”, 7-27.

41 en-Nisâ 4/1.

42 “O, sizi bir tek nefisten (Âdem'den) yaratandır. (Sizin için) bir kalma yeri, bir de emanet olarak konulacağınız yer vardır. Anlayan bir toplum için ayetleri ayrıntılı bir şekilde açıkladık.” Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali. çev. Hayrettin Karaman vd., el-En'âm 6/98; “Kaynaşmanız için size kendi (cinsi) nizeden eşler yaratıp aranızda sevgi ve merhamet peyda etmesi de O'nun (varlığının) delillerindendir. Doğrusu bunda, iyi düşünen bir kavim için ibretler vardır.” er-Rum 30/21; “Allah sizi bir tek nefisten (Âdem'den) yarattı, sonra ondan da eşini yarattı. Sizin için hayvanlardan sekiz eş meydana getirdi. Sizi de annelerinizin karınlarında üç katlı karanlık içinde çeşitli safhalardan geçirerek yaratıyor. İşte bu yaratıcı, Rabbiniz Allah'tır. Mülk O'nundur. O'ndan başka tanıyı yoktur. Öyleyken nasıl oluyor da (O'na kulluktan) çevriliyorsunuz?” ez-Zümer 39/6; “Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkek ile bir dişiden yarattık. Ve birbiriniz ile tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkmanızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır.” el-Hucurât 49/13.

almaktadır. Buna benzer bir durum, Yûsuf sûresi 82. ayette “ves'elî'l-karye” (köye sor) şeklinde yer almaktadır. Hazfedilen kelime takdir edildiğinde, “ves'el ehle'l-karye” (köy halkına sor) hâlini almış olmaktadır.⁴³

Ayrıca ayetin “Allah, onların ortak koştığı şeylerden münezzektir” şeklinde çoğul olarak bitmesi, yapılan şirk koşma işinin iki kişiden fazlaya ait olduğuna işaret etmektedir. Dolayısıyla bu da söz konusu kişilerin, Hz. Âdem ve eşi olmadığını ve onların zürriyetinden gelenlerin olduğunu ortaya koymaktadır.⁴⁴ Bu durumda da söz konusu ayetlere, şöyle bir anlam verilmesi mümkün olmaktadır:

“Sizi bir nefisten (Hz. Âdem'den) yaratan ve huzur bulsun diye eşini de aynı nefisten yaratan Allah'tır. (Daha sonra onların neslinden olan) kişi, eşi ile cinsel birliktelik yaşadı ve akabinde hamilelik başladı. Bir müddet sonra hamilelik ağırlaştı ve (o eşler), eğer bize (sağlıklı) kusursuz bir çocuk verisen, şükredenlerden oluruz diye niyazda bulundular.

Allah da onlara (Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın nesline) salih bir evlat verince, çocuğun kendilerine verilmesi ile ilgili hususları Allah'a (ait olan dileme, yaratma ve yaşatma gibi konulara) ortak koştular. Allah ise, onların ortak koştukları şeylerden uzaktır.”

Sonuç

A'râf sûresi 189 ve 190. ayetlerde yer alan beyanın esasını doğru bir şekilde anlamak ve satırlara dökmek için ciddi derecede çalışmalar yapılmıştır. Bu iki ayetin birbiriyle olan ilişkisi, 'Müşkilü'l-Kur'ân' disipline konu teşkil etmektedir. Bundan dolayı bu iki ayetin tefsir ve mealini netleştirme işi, o kadar da kolay görünmemektedir. Bunun için bazı yorumlarda, konuya açıklık kazandırmak maksadıyla sıhhat derecesine fazla önem verilmeyen mevkuf rivayetlere ve İsrâiliyyât'a yer verilmiş ve onlar yardımıyla söz konusu ayetlerin anlaşılmasına çalışılmıştır. Hatta bu bağlamda ilk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem ve eşinin 'birisi cennette, diğeri de dünyada olmak üzere iki defa kandırıldığı' hususundaki rivayet sahih kabul edilip; onların, çocuklarını isimlendirme konusunda şirke düştükleri bile söylenmiştir.

Bazı müfessirler de öğrendiği 'esmâ' ile yeryüzüne gönderilen, aldığı ilahî kelimelerle takviye edilen, masumiyet sıfatıyla muttasıf olan ve ilahî denetime tabî tutulan bir peygamberin, şirke düşmesi muhaldir demişlerdir.

İşte birbiriyle çatışan bu durumlar sebebiyle yapılan meal çalışmaları da orijinal metnin imkân verdiği ölçüde ve ileri sürülen yorumlar çerçevesinde

43 bk. Zemaşerî, *el-Keşşâf an hakâiki gavâmidî't-tenzîl*, 2/187; Razi, *Mefâtihu'l-gayb - et-Tefsîru'l-kebir*, 15/428; Âlûsi, *Rûhu'l-meânî*, 5/130.

44 bk. Razi, *Mefâtihu'l-gayb - et-Tefsîru'l-kebir*, 15/427; Muhammed Ali es-Sâbüni, *Safvetu't-telefâsîh* (Kahire: Dâru's-Sâbüni li't-Tibâti ve'n-Neşri ve't-Tevzî', 1417/1997), 1/451-452.

şekillendirilmeye çalışılmıştır. Bu da bir mealde, özne olarak gösterilen kişi ya da kişilerin, bir başkasında nesne olmasına yol açmıştır.

Netice itibariyle sözün ilahî kelimeler olması ve yapılan işin de onun doğru bir şekilde anlaşılması olduğu için üzerinde söz söyleme zorlaşmakta ve net bir şey ortaya koymadaki hassasiyet de bir o kadar artmaktadır. Burada, elde ettiğimiz sonuç itibariyle Hz. Âdem ve eşinin şirke düşmediğini söylemek gerekmektedir. Bu durumda onların şahsında daha sonra gelecek olan nesiller uyarılmakta ve sebep-sonuç ilişkisinin yaratmaya muktedir olmadığı hususu idraklere havale edilmiş bulunmaktadır.

Bu bağlamda üzerinde durduğumuz ayetlerle ilgili olarak elde ettiğimiz verilere dair yaptığımız değerlendirmeler sonucunda, ulaştığımız iki meal önerisini bir kez daha tekrar ederek makaleyi nihayete erdirmek istiyoruz.

** “Sizi bir nefisten yaratan ve huzur bulsun diye eşini de aynı nefisten yaratan Allah’tır. (Bir nefisten türeyen o) kişi, hanımı ile cinsel birliktelik yaşayınca, eşi hamile kaldı. Eşi, bir müddet hamileliği taşıdı ve ağırlaşmaya başlayınca da eğer bize (sağlıklı) kusursuz bir çocuk verersen, şükredenlerden oluruz diye niyazda bulundular.*

Allah, (bir nefisten türeyen) o kişilere kusursuz bir çocuk verince de onun kendilerine verilmesi ile ilgili hususları, Allah’a (ait olan dileme, yaratma ve yaşatma gibi konularda) şirk koştular. Allah ise onların ortak koştukları şeylerden uzaktır.”

** “Sizi bir nefisten (Hz. Âdem’den) yaratan ve huzur bulsun diye eşini de aynı nefisten yaratan Allah’tır. (Daha sonra onların neslinden olan) kişi, eşi ile cinsel birliktelik yaşadı ve akabinde hamilelik başladı. Bir müddet sonra hamilelik ağırlaştı ve (o eşler), eğer bize (sağlıklı) kusursuz bir çocuk verersen, şükredenlerden oluruz diye niyazda bulundular.*

Allah da onlara (Hz. Âdem ve Hz. Havva’nın nesline) salih bir evlat verince, çocuğun kendilerine verilmesi ile ilgili hususları Allah’a (ait olan dileme, yaratma ve yaşatma gibi konulara) ortak koştular. Allah ise onların ortak koştukları şeylerden uzaktır.”

Kaynakça

- Âlûsî, Şihabuddin Mahmûd b. Abdillâh. *Rûhu'l-meânî fi tefsîri'l-Kur'ânî'l-Azîm ve's-seb'îl-mesânî*. thk. A. Abdulbarî Âtiyye. 15 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, h. 1415.
- Arslan, Ali. *Büyük Kur'an Tefsiri*. 16 Cilt. İstanbul: Arslan yayınları, 1995.
- Bayraklı, Bayraktar. *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*. 13 Cilt. İstanbul: Bayraklı Yayınları, 2001.
- Beydâvî, Nâsıruddîn Ebu Saîd Abdullâh. *Envâru't-tenzîl ve esraru't-te'vîl*. thk. M. Abdurrahman el-Mer'âşlî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsî'l-Arabî, h. 1418.
- Ebu'l-Haccâc, Mücâhid b. Cebr. *Tefsîru Mücâhid*. thk. Abdüsselâm Ebu'n-Neyl. Mısır: Dâru'l-Fikrî'l-İslâmî'l-Hadîse, 1410/1989.
- Feyzu'l-Furkan Kur'ân Meâli*. çev. Hasan Tahsin Feyizli. İstanbul: Akit Yayınları, 2001.
- İbn Abbas, Abdullâh. *Tenvîru'l-mikbâs min tefsîri ibn Abbas*. Lübnan: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyyeh, ts.
- İbn Haldûn, Ebu Zeyd Veliyyüddin. *Mukaddime*. çev. Zakir Kadiri Ugan. 3 Cilt. İstanbul: MEB Yayınları, 1996.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail. *Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm*. thk. Sâmi b. Muhammed Selâme. 8 Cilt. ys: Dâru't-Tayyibeh li'n-Neşri ve't-Tevzî, 2. Basım, ts.
- İzzet, Derveze Muhammed. *et-Tefsîru'l-hadîs*. 2 Cilt. Kahire: Dâru İhyai Kütübî'l-Arabiyyeh, h. 1388.
- Kara, Osman. "Adem'î Şirke Bulaştırmak Ya da Ayetleri Metnin Bütünlüğü İçinde Anlamak (A'râf, 7/189-190 Örneği)". *Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2015), 7-29.
- Karakuş, Abdulkadir. "A'râf Suresi, 189-190. Ayetlerini Anlamak Bağlamında Yaratılış Yeniden Düşünmek". *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 48 (Aralık 2019), 280-302.
- Kitâb-ı Mukaddes*. İstanbul: Birleşmiş Kitap-ı Mukaddes Cemiyetleri, ts.
- Kur'an-ı Kerim Meali Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*. çev. Mustafa Öztürk. Ankara: Ankara Okulu Yayınları. 2. Basım, 2014.
- Kur'an-ı Kerim Meâli*. çev. Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin. İstanbul: DİB Yayınları. 2. Basım, 2010.
- Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*. çev. Hayrettin Karaman vd. Ankara: TDV Yayınları, 2017.
- Kur'an-ı Kerim ve İzahlı Meâli (Türkçe Anlamı)*. çev. Ahmed Davudoğlu. İstanbul: Çile Yayınları. 1988.
- Kur'an-ı Kerim ve İzahlı Meâl-i Âlîsi*. çev. A. Fikri Yavuz. İstanbul: Sönmez Neşriyat Yayınları, 3. Basım, 1977.
- Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meâli*. çev. Talat Koçyiğit. Ankara: Kılıç Kitabevi Yayın ve Dağıtım, 1990.
- Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meâli*. çev. Süleyman Ateş. Ankara: Kılıç Kitabevi Yayın ve Dağıtım, 1977.

- Kurtubî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed. *el-Câmiu li ahkâmi'l-Kur'ân*. thk. Ahmed el-Berdevi vd. 10 Cilt. Kahire: Dâru'l-Kutubi'l-Misriyyeh. 2. Basım, 1384/1964.
- Kutub, Seyyid. *Fi zılâli'l-Kur'ân*. 6 Cilt. Beyrut: Dâru's-Şürûk, 17. Basım, h. 1412.
- Mâtürîdî, Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd. *Te'vilâtü ehli's-sünneh- Tefsîru'l-Mâtürîdî*. thk. Mecdi Bâsilûm. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyyeh, 1426/2005.
- Mevdudî, Ebu'l-A'lâ. *Tefhimü'l-Kur'an*. çev. Ahmet Asrar. 7 Cilt. İstanbul: Bengisu Yayınları, 1997.
- Razî, Fahrüddîn. *Mefâtihu'l-gayb - et-Tefsîru'l-kebîr*. 32 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâit-Turâsî'l-Arabî, 3. Basım, h. 1420.
- Sâbûnî, Muhammed Ali. *Safvetu't-tefâsîr*. 3 Cilt. Kahire: Dâru's-Sâbûnî li't-Tıbbî ve'n-Neşri ve't-Tevzî', 1417/1997.
- Savut, Harun. *Rivayet Sorunlarına Çözüm Arayışı İbn Kesir Tefsiri Bağlamında*. Ankara: Otto Yayınları, 2016.
- Semerkandî, Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed. *Bahru'l-ulûm*, 3 Cilt. b.y: ts.
- Soylu, Ali. Memlük Müfessiri Kurtubî'nin Yaratılış ve ırk Kavramına Yaklaşımı (Nisa Sûresi 1. ve Rûm Sûresi 22. Ayet Bağlamında). *Academic Platform Journal of İslamic Researches* 3/3, 2019.
- Taberî, Muhammed b. Cerîr b. Yezîd. *Câmiu'l-beyân fi te'vili'l-Kur'ân*. thk. A. Muhammed Şâkir. 24 Cilt. Mısır: Müessesetü'r-Risâle, 1420/2000.
- Tevhît Mesajı Özlü Kur'an Tefsiri*. çev. Hasan Elik ve Muhammed Coşkun. İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 9. Basım, 2015.
- Yazır, M. Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. İstanbul: Azim Yayınları, 1992.
- Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Meâli*. çev. Bayraktar Bayraklı. İstanbul: Bayraklı Yayınları, 2007.
- Yıldırım, Celal. *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*. 13 Cilt. İzmir: Anadolu Yayınları, ts.
- Yılmaz, Muhammed. "Âdem ile Havva'nın Yeryüzünde İşledikleri İddia Edilen İlk Günah: Şirk (A'râf Sûresi, 189-190. Âyetler Bağlamında)". *Recep Tayyip Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 (2015), 65-101.
- Yüce Kur'an ve Açıklamalı-Yorumlu Meâli*. çev. Abdulkadir Şener vd. İzmir: TDV Yayınları, 2009.
- Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Amr b. Ahmed ez. *el-Keşşâf an hakâiki gavâmidit-tenzil*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 3. Basım, h. 1407.
- Zühaylî, Vehbe b. Mustafa. *et-Tefsîrü'l-münîr fi'l-akîdeti ve's-şeiati ve'l-menheci*. 30 Cilt. Dimeşk: Dâru'l-Fikri'l-Muâsir, h. 1418.